

PROF. ASC. DR. ORFEA DHUCI

SFIDAT QË U TEJKALUAN DHE ATO QË PRITEN NGA BANKAT NË ZBATIMIN E SNRF-VE

Kalimi nga standardet lokale të kontabilitetit në standardet ndërkombëtare të raportimit financiar (SNRF) për bankat dhe institucionet e tjera financiare ka qenë një nga sfidat më të mëdha për bankat që operojnë në vendin tonë për dy arsye kryesore.

- a) Bankat dhe institucionet e tjera financiare do të ishin të parat që do të përballeshin me zbatimin e standardeve të reja. Kjo buronte nga ligji por edhe nga kërkesat ndaj bankave mëmë në vende të ndryshme evropiane për konsolidimin e pasqyrave financiare të grupeve bankare përkatëse.
- b) Bankave dhe institucioneve të tjera financiare do t'u duhej të zbatonin standardet ndërkombëtare të raportimit financiar në kushtet e përhapjes së shpejtë të krizës së përgjithshme financiare që preku gjithë vendet pavarësisht nga shkalla e prekjës.

Duke marrë në konsideratë:

- a) që shumë vende kaluan në SNRF në vitin 2005,
- b) që disa vende si Kanada, Kore e Jugut dhe Meksikë kaluan në zbatimin e SNRF në vite 2011 dhe 2012,
- c) duke marrë në konsideratë debatet pa fund që zhvillohen ende edhe sot në SHBA për dobishmërinë e kalimit në IFRS, dhe
- d) duke parë diskutimet e pafundme për zbatimin e IFRS-ve (që nga zbatimi i IFRS-ve në Evropë dhe Australi vetëm në internet gjenden mbi 800,000 artikuj, komente, etj)

duhet të thuhet se sfida e zbatimit të SNRF në Shqipëri dhe veçanërisht zbatimi i tyre në industrinë bankare, u përballua dhe u tejkalua me sukses të plotë. Shqipëria, sot mund të mburret që një pjesë e madhe e shoqërive të saj tregtare janë të afta të raportojnë sipas standardeve ndërkombëtare të raportimit financiar. Megjithë skepticizmin fillestar, sot duhet të pranojmë se grupet e punës për hartimin e ligjit për kontabilitetin dhe raportimin financiar ishin “largpamës” dhe “me këmbë në tokë”. Gjithashtu ata që punuan për përkthimin e standardeve dhe me siguri Këshilli Kombëtar i Kontabilitetit duhet të lavdërohen duke e renditur vendin tonë në vendet që njohin dhe zbatojnë standardet ndërkombëtare të pranuarra gjerësisht.

Por, rruga drejt zbatimit të standardeve ndërkombëtare të raportimit financiar nuk ishte një rrugë e hapur dhe pa pengesa. Mungesa e eksperiencës dhe mosmarrja pjesë në diskutimet e gjera të organizuara nga Bordi i Standardeve Ndërkombëtare, si edhe mospërkthimi i tyre në gjuhën shqipe, do të ekspozonte bankat dhe institucionet tona financiare para sfidave të shumta që do t'i grupoja në dy grupe:

- a) sfida dhe vështirësi në kuptimin e standardeve ndërkombëtare të raportimit financiar.
- b) sfida dhe vështirësi në zgjidhjen e trilemës “Plani i llogarive, sistemi informatik i Librit të madh dhe sistemet informatike të raportimit”.

1. Pesë sfidat më kryesore në kuptimin e SNRF-ve

Fillimisht kalimi nga standardet ekzistuese në standardet ndërkombëtare të raportimit financiar është shoqëruar me shumë moskuptime e me shumë keqinterpretime. Ende edhe sot ka mjaft të

tilla. Unë do të trajtoj pesë (sa gishtat e dorës) që janë konsideruar nga bankat shqiptare para se të fillonte zbatimi i SNRF si më të rëndësishme.

1. Instrumentet financiare, klasifikimi, matja njohja dhe çregjistrimi

Megjithë përpjekjet e mëdha të bëra që më parë me Manualin e Kontabilitetit Bankar, bankat u ndeshën me problemin e konceptimit të klasifikimit, matjes, njohjes dhe çregjistrimit të instrumenteve financiare.

Vështirësia nuk qëndroi aq në klasifikimin e instrumenteve financiare por në radhë të parë në matjen e tyre. Ndërkohë që zbatimi i SNRF-ve përkoi me zhvillime të reja, bankat u “mbushën” me likuiditet dhe filluan të investojnë më shumë në letra të ndryshme me vlerë brenda dhe jashtë vendit. Konceptet e reja të *vlerës së drejtë* dhe të *kostos së amortizuar* për instrumentet financiare dhe përdorimi i tyre praktik ishte një shqetësim shumë i madh për të gjithë bankat. Vështirësia e zbatimit u shtua edhe për shkak të diskutimeve shumë të gjera për shkak se në Nëntor 2009 dhe Tetor 2010, Bordi i Standardeve Ndërkombëtare nxorri pjesët e para të një standardi të ri, të Standardit 9 “Instrumente financiare”, të cilat megjithëse sqaruan shumë anë të errëta që linin Standardet e Kontabilitetit 32 dhe 39, për shkak të kohës (kujtojmë që zbatimi i SNRF-ve përkoi me krizën globale financiare) u pritën me mosbesim dhe bankat u çorjantuan fillimisht.

Megjithatë sot mund të mburemi bankat shqiptare për shkak të mospasjes në portofolet e tyre të aktiveve problematike i implementuan me sukses këto standarde.

2. Përqësimi i instrumenteve financiare

Megjithëse teorikisht teknikat e matjes dhe të vlerësimit të përqësimit të aktiveve financiare u kuptuan shumë mirë, zbatimi në praktikë ndeshi në një sërë përplasjesh me autoritetet rregulluese bankare e financiare dhe autoritetet tatimore. Tatimet shpejtuan të njohin si shpenzime të zbritshme vlerat e përqësuar të aktiveve por mbasi të ishin bërë të gjithë përpjekjet ligjore ndërkohë që autoritetet rregulluese vrapuan të flasin për fshirje aktivesh edhe pa u kompletuar këto përpjekje duke e lënë edhe sot problemin të pazgjidhur. Nga ana tjetër mungesa e serive kohore afatgjata për humbjet nga huatë (kujtoni që para 2008 humbjet nga huatë ishin një përjashtim) ka bërë që probabiliteti i dështimit për vlerësimet kolektive të mos përfaqësojë realisht probabilitetin e dështimit por norma administrative të vendosura nga bankat mëmë mbi bazën e eksperiencës së tyre ose të bankave të tjera. Por edhe në vlerësimin individual vihet re ende dhe sot subjektivizëm në parashikimin e rrjedhave monetare, vlerës së kolateraleve, normave të qethjes dhe normave të zbritjes duke nxjerrë në pah që ende procesi dhe standardet përkatëse në lidhje me përqësimin e aktiveve duhet të rishikohen dhe të përmirësohen.

3. Kontabiliteti i kundërpozicionimeve

Kontabiliteti i kundërpozicionimeve është kontabiliteti që pasqyron përpjekjet e bankave për të minimizuar luhatshmërinë e fitimeve apo humbjeve që lindin nga fluturakësia e kurseve të këmbimit, normave të interesit apo i ndryshimeve në vlerën e drejtë të instrumenteve financiare. Bankat kanë qenë shumë të shqetësuar për implementimin e kontabilitetit të kundërpozicionimeve të paktën për kundërpozicionimet: për rrjedhat monetare, për normat e interesit për luhatjet e vlerës së drejtë, dhe për monedhat e huaja.

Kontabiliteti i kundërpozicionimeve është detajuar dhe parashkruar (preskriptiv). Si i tillë ai kërkon kujdes të veçantë që marrëdhëniet e kundërpozicionimeve të identifikohen në një mënyre të tillë që të plotësohet standardi dhe në veçanti kërkon që testet e efektivitetit të hartohen në një mënyre të tillë që kërkojnë minimizimin e riskut të dështimit të kundërpozicioneve të ardhshme.

Pavarësisht se standardet përkatëse për kontabilitetin e kundërpozicionimeve ishte parashkruar domethënë detyrues, bankat arritën t'i zbatonin këto standarde me sukses që në fillim dhe sot ato kanë ngritur në përputhje të plotë me SNRF, kontabilitetin dhe raportimin e transaksioneve me të gjithë llojet e rrjedhimoreve që tregtohen në Shqipëri dhe në tregjet ndërkombëtare.

4. Paraqitja e pasqyrave financiare dhe raportimi për publikun e gjerë të instrumenteve financiarë

Forma e pasqyrave financiare nuk është preskriptive (parashkruese). Kjo do të thotë se bankat duhet të përgatiteshin për të ndërtuar formatet e tyre të pasqyrave financiare sipas nevojave të grupeve të ndryshme të interesit. Natyrisht ky do të ishte një projekt i gjatë sepse nën presionin e grupeve të interesit bankat që operonin në Shqipëri duhet të nxirnin raporte financiare sa më të kuptueshme, të besueshme dhe disi të krahasueshme me pasqyrat financiare të njëra-tjetrës. Nga ana tjetër edhe shënimet për pasqyrat financiare duhet të ishin të detajuara, të kuptueshme e të besueshme për gjithë publikun.

5. Zbatimi për herë të parë i standardeve ndërkombëtare të kontabilitetit

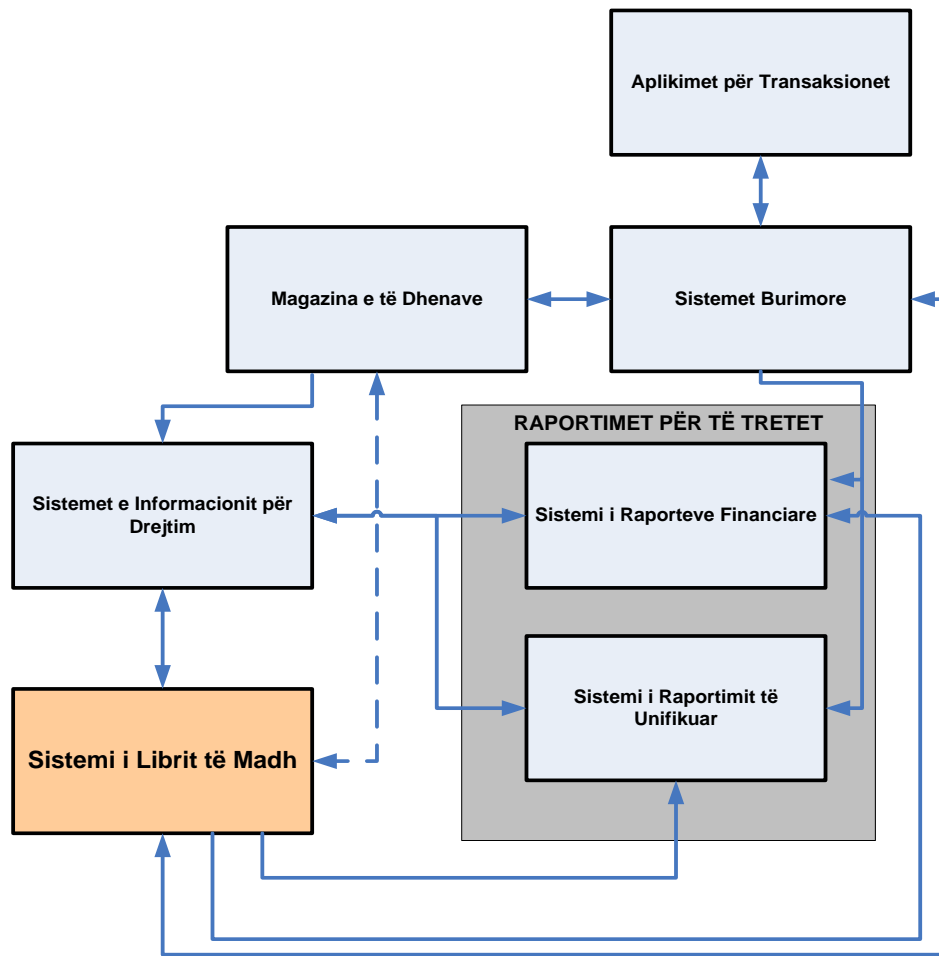
Zbatimi për herë të parë i standardeve ndërkombëtare të raportimit financiar është shoqëruar me pikëpyetje të mëdha si nga bankat ashtu edhe nga grupet e interesit. Bankat ishin shumë të shqetësuara për mënyrën se si do të pasqyroheshin rezultatet ekonomiko-financiare jo vetëm të vitit që standardet hynin në fuqi por edhe të vitit të mëparshëm, cilat do të ishin efektet e ndryshimit të politikave të raportimit financiar tek investitorët, kreditorët, (depozituesit) ashtu edhe organet tatimore. Grupet e interesit ishin të shqetësuara nëse do t'i kuptonin apo jo ndryshimet kontabile dhe format e paraqitjes së pasqyrave financiare të bankave.

Sot mund të themi se të dy palët si bankat ashtu edhe grupet e interesit me një ndjenjë të lartë ndërgjegjshmërie dhe bashkëpunimi arritën të kuptonin njëri-tjetrin dhe me një mirëkuptim të lavdërueshëm të arrinin të korigjonin aspekte të veçantë të raportimit në një kohë tepër të shkurtër. Por kjo nuk ndodhi me autoritetet fiskale. Ende dhe sot palët ndajnë mendime të ndryshme që burojnë nga mosbesimi dhe mungesa e ndërsjellsisë. Por është për t'u lavdëruar Qendra Kombëtare e Regjistrimit. Megjithë që bankat nuk e besonin, pranimi i standardeve ndërkombëtare të raportimit financiar për këtë qendër është i padiskutueshëm, shifrat dhe pasqyrat e vëna në dispozicion nga bankat të besueshme dhe të sakta. Shtesat e kapitalit, emetimi i borxheve të nënrenditura, që bazohen në standardet ndërkombëtare janë mëse të pranueshme nga QKR duke prezantuar kështu një nga institucionet më përparimtare në këtë drejtim.

2. Plani i llogarive, sistemi informatik i Librit të madh dhe sistemet informatike të raportimit

Të gjithë raportet financiare të bankave, si ato për nevoja të brendshme të drejtimit ashtu edhe ato për nevoja të raportimit për publikun e gjerë dhe për autoritetet rregulluese të veprimtarisë bankare dhe financiare, bazohen kryesisht në dy “instrumente” kontabël: në Librin e madh dhe në Planin e llogarive të bankës.

Figura 2.1 Sistemet e informacionit dhe ushqyerja nga njëri-tjetri

Gjithashtu si edhe çdo ent tjetër, bankat janë të detyruara të përdorin sisteme informatike për Ditarin dhe Librin e Madh, sisteme të cilët ushqehen dhe njëkohësisht ushqejnë sisteme të tjera të ndryshme: sisteme burimore (Source Systems); sisteme për transaksionet (Front-end Applications); Magazina të dhënash (Data Warehouse) Sisteme për Raportime etj. Në një paraqitje grafike marrëdhëniet ndërmjet tyre do të ishin:

Konvertimi i raportimit financiar sipas standardeve ekzistuese në raportimin financiar sipas SNRF-ve ndërmjet koncepteve, primeve e kërkesave të reja kërkonte edhe ndryshime serioze në kapjen, analizimin dhe paraqitjen e të dhënave të reja sipas kërkesave të tyre, gjë që kërkonte përshtatje dhe zhvillimin e sistemeve informatike që kapin, e përpunojnë të dhënat e transaksioneve. Për më shumë, konvertimi kërkonte një zgjedhje që do t'i qëndronte kohës në lidhje me Planin kontabël, me Librin e madh dhe me sistemet informatike të tyre.

Për të gjitha bankat ishte e qartë se të paktën raportimi financiar do të ishte një raportim dyjarës për një kohë shumë të gjatë: bankat do të raportonin edhe sipas SNRF (të diktuar nga kërkesat ligjore për raportimin sipas SNRF-ve) por edhe sipas kërkesave të Bankës së Shqipërisë

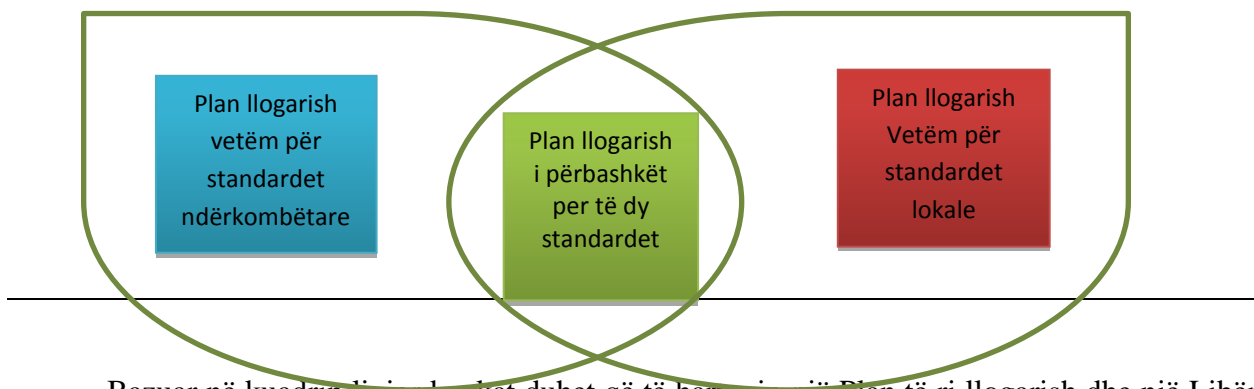
(pasqyra financiare si pjesë e sistemit të raportimit të unifikuar mbi bazën e një plani kontabël të miratuar për bankat).

Pikërisht ky raportim dyjarës do të shtronte përpara bankave trilemën e Librit të madh pra edhe të Planit të llogarive kontabël, që do të përdorej:

- a) një plan llogarish në përputhje dhe në shërbim të raportimit financiar sipas standardeve lokale,
- b) një plan llogarish në përputhje dhe në shërbim të raportimit financiar sipas standardeve ndërkombëtare,
- c) një plan të ri llogarish që do t'i shërbente si raportimit sipas standardeve ndërkombëtare ashtu edhe raportimit sipas standardeve lokale.

Çdo vendim në lidhje me zgjidhjen e trilemës së mësipërme ishte shumë i lidhur jo vetëm me parimet kontabël e të raportimit financiar, kuadrin ligjor dhe rregullues të veprimtarisë bankare por edhe me sistemin e Librit të Madh që do të zgjidhte çdo bankë: do të ishte një sistem informacioni që do të suportonte një Plan llogarish dhe një Libër të madh apo më shumë se një Plan llogarish e një Libër të Madh.

Figura 2.2 Planet e mundshme të llogarive

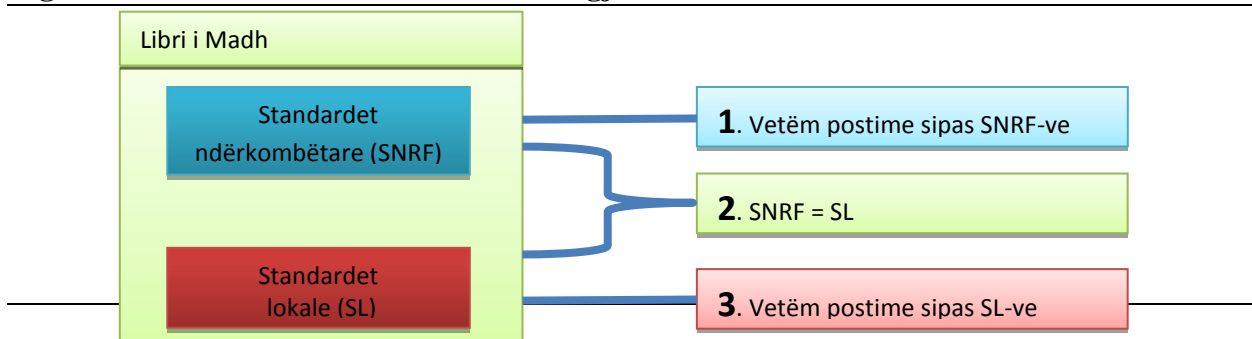

Bazuar në kuadrin ligjor bankat duhet që të hartojnë një Plan të ri llogarish dhe një Libër të madh që do t'i shërbente kryesisht raportimit financiar sipas SNRF por kuadri rregullues për portofolet kryesore, për atë të huave dhe atë të investimeve ishte shumë larg standardeve ndërkombëtare dhe nuk favorizonte zbatimin e tyre. Nga ana tjetër, nuk ishte e qartë nëse Plani i llogarive për bankat, i miratuar në vitet 90-të, ishte shfuqizuar apo jo. Ndërkohë Banka e Shqiperisë nuk u shpreh as për Planin e llogarive dhe as për Librin e madh.

Kjo situatë “amullie” legislative dhe rregulluese në lidhje me Planin e llogarive dhe Librin e madh diktonte hartimin për çdo bankë të një plani llogarish dhe të një Libri të madh dyjarës. Teorikisht kjo është e mundur. Sot ka sisteme Librash të mëdhenj të mbështetur në më shumë se një plan llogarish, pra ka sisteme Librash të mëdhenj ku transaksionet që vijnë nga sistemet e tjera pasqyrohen përfundimisht në dy apo më shumë Libra të Mëdhenj si pasojë e zbatimit të dy planeve të ndryshme llogarish. Këto sisteme, të tilla SAP, Peoplesoft, etj., quhen sisteme të Planifikimit të Burimeve të Ndërmarrjes – PBN (në anglisht Enterprise Resource Planning Systems – ERP) të cilat, përveç mbajtjes së kontabilitetit financiar, bëjnë të mundur

edhe mbajtjen e kontabilitetit të kostos. Por natyrisht që këto sisteme janë të shtrenjta dhe kanë një kosto operative të lartë.

Figura 2.3 Sistemi i Librit të madh dhe regjistrimet kontabël

Pavarësisht nga rrethanat dhe nga kostot e mundshme, bankat vendosën që të ruajnë Planin ekzistues të llogarive i cili garantonte raportimin financiar sipas standardeve lokale. Ndërsa raportimin financiar sipas SNRF-ve bankat vendosën që ta realizonin nëpërmjet të dhënave origjinale kontabël nga Libri i madh sipas standardeve lokale dhe/ose të dhënave të këtij libri edhe të Magazinës së të dhënave të cilat duhet të përpunoheshin me modele të pranuar nga standardet ndërkombëtare të raportimit financiar dhe kërkesave të Akordit II të Bazel-it.

Kjo zgjedhje me kalimin e viteve u vërtetua se ishte një zgjedhje e drejtë, e shpejtë, pa kosto të madhe dhe iu përgjigj më së miri jo vetëm kërkesave të SNRF-ve të asaj kohe por edhe ndryshimeve apo standardeve të mëvonshme dhe po kështu kemi bindjen absolute që do t'ju shërbejë edhe ndryshimeve apo standardeve të reja në të ardhme. Kjo falë konceptit “të lirisë” mbi Librin e madh dhe Planin e llogarive që japin SNRF-të por edhe falë punës së bërë në vitet 90-të nga grupi përkatës i punës, falë asistencës së huaj si edhe falë përpjekjeve nga autoritetet përkatëse duke përfshirë edhe Këshillin Kombëtar të Kontabilitetit që arritën të hartonin dhe të miratonin një plan kontabël për bankat që i shërben sot edhe në të ardhmen nevojave të çdo lloj raportimi financiar.

3. Sfidat që na presin

A. Për bankat dhe institucionet e tjera financiare

- **Konsensusi me Autoritetet rregulluese dhe ato tatimore**

Arritja e një gjuhe të përbashket me autoritetet rregulluese dhe me autoritetet tatimore të paktën për klasifikimin, matjen dhe çregjistrimin (fshirjen) e aktiveve financiare është sfida me e madhe e bankave në vitet e ardhshme. Bankat janë të bindura që në këto kohë të turbullta të krijuara nga kriza globale financiare dhe sidomos kriza financiare e vendeve evropiane, vështirësitë për konsensus janë tepër të mëdha. Nevoja e financave publike për fonde, nevoja e BSh për të mbajtur bankat të mbikapitalizuara vështirësojnë edhe më shumë gjetjen e konsensusit.

- **Kontabiliteti i kostos**

Megjithë arritjet në kontabilitetin financiar dhe në raportimin financiar kërkesat aktuale për bankat janë shtuar edhe në drejtim të kontabilitetit të kostos. Përparësia e kontabilitetit financiar ka detyruar autoritetet rregulluese prestigjoze të kërkojnë vëmendjen e bankave dhe t'i detyrojnë ato për të organizuar kontabilitetin e kostos sipas linjave të biznesit dhe sipas produkteve gjë që

do të ndihmojë në një qeverisje më të mirë të bankave dhe në uljen e kërkesave për kapital rregullator.

B. Për vendosësit e standardeve

- **Ndryshimet e vazhdueshme të SNRF-ve**

Ekspierienca e deritanishme ka vërtetuar se SNRF-të janë në zhvillim në numër dhe në përmbajtje. Nga ana jonë kërkohet vëmendje dhe mundësisht pjesëmarrje në diskutimet paraprake për ndryshimet apo standardet e reja. Kjo mund të arrihet nëpërmjet tavolinave të rrumbullakta për çdo projekt-ndryshimi ose për çdo projekt-standardi. Por edhe më tej, tavolina të rrumbullakta kërkohen edhe pas miratimit nga Bordi i Standardeve Ndërkombëtare të ndryshimeve apo standardeve të reja me qëllim përsheptimin e kuptimit të çdo përmirësimi në SNRF.

- **Terminologjia e kontabilitetit dhe e raportimit financiar**

Në këtë 100-vjetorin e parë të shtetit shqiptar shtrohet mëse e nevojshme hartimi i një fjalori terminologjik për kontabilitetin dhe raportimin financiar me përfshirjen e një grupi të gjerë akademikësh dhe specialistësh të fushës përkatëse por edhe të gjuhësisë. Ne duhet të kujtojmë përpjekjet shumë të mëdha të rilindasve por edhe të brezave të mëvonshme për të pasur në shqip edhe termat e kësaj fushe deri aty sa edhe termi “**kontabilitet**” është shqipëruar në **logarisi**, përpjekje që gjatë viteve të mëvonshme për arsye politike nuk u njohën apo u zhvlerësuan.

- **Rishikimi i përkthimit të standardeve ndërkombëtare të raportimit financiar**

Megjithëse është rënë dakord që përparësi ka teksti në anglisht i SNRF-ve mendoj se është bërë shume mirë që ato janë përkthyer në shqip. Por përkthimi i SNRF-ve është bërë në një kohë të shkurtër dhe me nxitim. Tashmë që jemi më të qetë mendoj se duhet të rishikohet përkthimi i standardeve dhe për standardet e reja apo për ndryshimet në ekzistuese apo për çdo dokument tjetër të Bordit që do të jetë e nevojshme të caktohet një grup i përhershëm përkthimi i cili të sigurojë shqipërimin e unifikuar për të gjithë standardet.